

ся на 3% (з 4% до 7%). Середній рівень було зафіксовано у 43% студентів ЕГ-1 (було 10%), 42% - в ЕГ-2 (було 9%), 23% - в КГ-1 (було 14%) та 24% у КГ-2 (було 16%). Низький рівень був виявлений у 10% (було 81%) студентів ЕГ-1, 14% студентів ЕГ-2 (було 86%), 68% студентів КГ-1 (було 78%) та 69% у КГ-2 (було 80%). Для об'єктивної оцінки результатів експерименту і підтвердження ефективності запропонованої експериментальної методики формування АУДК були використані статистичні методи обробки експериментальних даних за критеріями Стьюдента та Фішера.

Отже, результати, отримані в ході експериментального навчання, майже повністю співпадають з очікуваними. На базі отриманих результатів дослідження були розроблені методичні рекомендації щодо формування англійської усної дискурсивної компетенції у студентів мовних спеціальностей, які будуть розглядатися в наступній статті.

Література

1. Загвязинский В.И., Поташник М.М. Как учителю подготовить и провести эксперимент / В.И. Загвязинский, М.М. Поташник. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 144 с.

2. Ляховицкий М.В. Общая методика обучения иностранным языкам: [учеб. пособие для филол. фак. вузов]. – М.: Высшая школа, 1991. – 306 с.

3. Общая психология: [учебник для студентов пед. институтов] / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1976. – 479 с.

ПРОГРАМНИЙ ДОВІДНИК ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПРО ПСИХІЧНІ СТАНИ ТА ВЛАСТИВОСТІ

УДК: 150

Велитченко Л.К.

Відповідно визначеним принципам побудови навчального тексту означено зміст програмних питань стосовно психічних станів та властивостей та їх втілення у програмному довіднику у вигляді відповідних довідкових статей.

Ключові слова: психічні стани та властивості, воля, почуття, темперамент, характер, здібності.

ПРОГРАММНЫЙ СПРАВОЧНИК ПО ОБЩЕЙ ПСИХОЛОГИИ ДЛЯ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ О ПСИХИЧЕСКИХ СВОЙСТВАХ И СОСТОЯНИЯХ

Велитченко Л.К.

Соответственно определенным принципам построения учебного текста отмечено содержание программных вопросов относительно психических состояний и свойств и их воплощения в программном справочнике в виде соответствующих справочных статей.

Ключевые слова: психические состояния и свойства, воля, чувства, темперамент, характер, способности.

PROGRAMMATIC REFERENCE BOOK IN GENERAL PSYCHOLOGY FOR STUDENTS-PSYCHOLOGISTS ABOUT PSYCHICAL PROPERTIES AND STATES

L.K.Velitchenko

The programmatic questions in psychological conditions and properties have been discussed according to certain principles of the educational text construction on using the proper articles of reference books.

Keywords: *mental conditions and properties, will, senses, temperament, character, abilities.*

У попередній статті [3] ми вказували на роль курсу «Загальна психологія» у відображенні базових теоретико-методологічних категорій та створенні майбутнім психологом вихідного професійного теоретичного концепту. Ми також відмічали значення принципів програмності, концептуальності, послідовності, суб'єктності, усвідомленості, візуалізації для створення сучасного навчального посібника и вигляді програмного довідника.

Зміст питання «Поняття про волю» (тема «Воля») відображено через зміст послідовності статей «Воля», «Абулія» (порушення вольової регуляції), «Навіювання» (процес впливу на людину з метою її підкорення волі сугестора), «Волонтаризм» (трактовка волі як найвищого принципу буття), «Суб'єкт» (істота, яка володіє свідомістю і волею), «Свідомість» (вищий рівень віддзеркалення і саморегуляції), «Саморегуляція» (доцільне функціонування живих систем), «Діяльність» (активна взаємодія з навколишньою дійсністю), «Мотив» (спонука до діяльності), «Імпульсивність» (схильність діяти за першою спонукую).

Градація прояву волі як механізму саморегуляції зображено у змісті статей «Потяг» (первинний емоційний прояв потреби), «Бажання» (потреба, яка перейшла в дієву думку), «Намір» (свідоме рішення; свідоме прагнення завершити дію відповідно до наміченої програми).

Питання «Вольовий акт і його структура» представлено наступними статтями: «Мета» (усвідомлений образ результату, що передбачається), «Мотив», «Задача» (мета діяльності, яка повинна бути досягнута), «Прийняття рішення» (формування послідовності дій, які ведуть до досягнення мети), «Рішення» (зниження невизначеності ситуації), «Антиципація» (передбачення розвитку подій).

Розгляд понять «цілеспрямованість», «самостійність», «рішучість», «наполегливість», «самовладання», а також статті «Сугестивність» (сприйнятливості до навіювання), «Рішучість» (здатність самостійно приймати відповідальні рішення), «Наполегливість» (уміння добиватися поставленої мети), «Упертість» (форма поведінки, обумовлена мотивом самоствердження), «Самовладання» (здатність здійснювати діяльність у дезорганізуючих її ситуаціях) утворюють зміст питання «Вольові якості».

Питання «Поняття про почуття» (тема «Почуття») викладено за допомогою статей «Почуття» (форма переживання ставлення), «Відношення» (у сенсі внутрішньо особистісних відношень як основи афективного ставлення по відношенню до кого-небудь іншого), «Концепція ставлень особистості» (ствер-

джує, що психологічним осередком особистості є система оцінних ставлень до дійсності). Це питання зорієнтоване також на подання відомостей про стани, які пов'язані з негативними почуттями (див. статті «Неврози», «Неврози клінічні», «Нав'язливі стани», «Фобії»). Наведено характеристику подвійного ставлення людини до чого-небудь (див. статтю «Амбівалентність почуттів»).

Питання «Поняття про почуття» містить відомості щодо суб'єкт-об'єктних зв'язків як умови виникнення відповідних емоційних станів (див. статті «Суб'єкт» (носії предметно-практичної діяльності і пізнання), «Об'єкт» (те, що протистоїть суб'єктові в його предметно-практичній і пізнавальній діяльності), «Зв'язок» (взаємообумовленість існування явищ).

У даному питанні зміст поняття «емоція» наведено у статтях «Емоції» (безпосереднє переживання життєвого смислу явищ і ситуацій, пов'язане з інстинктами, потребами, мотивами), «Джеймса — Ланге теорія емоцій» (У. Джеймс: емоції викликаються периферичними змінами; Г. Ланге: емоції викликаються судинно-руховою системою), «Емоцій інформаційна теорія» (емоції визначаються якою-небудь актуальною потребою і можливістю її задоволення), «Ситуація» (система зовнішніх по відношенню до суб'єкта умов, що спонукають і опосередковують його активність). Розгляд положення про функції емоцій (сигнальна, регуляторна) спирається на зміст статті «Сигнал» (те, що несе повідомлення про яку-небудь подію і орієнтує живу систему щодо цієї події), «Саморегуляція». Наведено також зведення про фізіологічні механізми переживання почуттів (див. статті «Ретикулярна формація» (ретикулярні структури стовбура головного мозку), «Активация» (стан нервової системи, що характеризує рівень її збудження і реактивності).

Питання «Форми переживання почуттів» містить статті «Стенічність» (висока працездатність), «Стенічні почуття» (сприяють підвищенню життєдіяльності), «Астенія» (підвищена стомлюваність), «Астенічні почуття» (почуття пригніченості), «Апатія» (емоційна пасивність, байдужість), які характеризують почуття з погляду на їх роль у стимулюванні активності людини. Статті «Афект» (сильний і відносно короткочасний емоційний стан), «Стрес» (відповідь на різноманітні екстремальні дії), «Настрій» (позитивний або негативний емоційний фон психічного життя індивіда) покликані зобразити рівні інтенсивності переживання почуттів.

До змісту цього питання залучені також відомості із статей «Ажитация» (сильний неспокій як відповідь на аварійну ситуацію), «Афект неадекватності» (ігнорування факту неуспіху), «Афективні діти» (діти, у яких через постійне незадоволення істотних потреб виникають форми поведінки, пов'язані з негативними переживаннями), які вказують на вплив почуттів на поведінку. Статті «Адаптація» (приспособування будови і функцій організму), «Адаптаційний синдром» (сукупність адаптаційних реакцій організму, які носять загальний захисний характер), «Дискомфортний стан» (неприємні суб'єктивні відчуття), «Стомлення» (виснаження внутрішніх ресурсів), «Втома» (комплекс суб'єктивних переживань, супутніх розвитку стану стомлення), «Депресія» (негативний емоційний фон, загальна пасивність поведінки) покликані відобразити динамічні та функціональні аспекти психічних станів. На залежність почуттів від особистісних чинників вказує зміст статей «Самооцінка» (оцінку люди-

ною самої себе), «Рівень домагань» (прагнення до досягнення цілей відповідного ступеня складності).

Положення про залежність почуттів від соціального оточення викладено при посиланні на зміст статей «Середовище соціальне» (суспільні, матеріальні і духовні умови існування людини), «Продуктивні сили» (система суб'єктивних (людина) і речових (техніка) елементів), «Виробничі відносини» (сукупність матеріальних економічних відносин між людьми в процесі суспільного виробництва), «Суспільні відносини» (зв'язки, що виникають між соціальними групами, класами, націями), «Громадська думка» (ставлення різних груп до подій і фактів соціальної дійсності), «Культура» (специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності).

Зміст питання «Почуття і особистість» утворюють статті «Самосвідомість» (усвідомлене ставлення людини до своїх потреб, здібностей, потягів тощо), «Переживання» (емоційно забарвлений стан суб'єкта як подія його власного життя), «Симпатія» (схвальне емоційне ставлення людини до інших людей), «Емпатія» (збагнення емоційного стану іншої людини), «Співпереживання» (уподібнення емоційного стану суб'єкта стану іншої особи).

Виклад змісту цього питання продовжують статті «Любов» (високий ступінь емоційно позитивного ставлення), «Ненависть» (стійке активне негативне почуття людини, направлене на явища, що суперечать її потребам, переконанням, цінностям), «Пристрасть» (всеосяжне почуття, яке домінує над іншими спонуками людини), «Ейфорія» (підвищений радісний, веселий настрій), «Дисфорія» (знижений настрій з дратівливістю, озлобленістю, похмурістю), «Фрустрація» (стан, що викликається непереборними труднощами), «Надія» (переживання, що виникає при очікуванні деякої бажаної події), «Фобії» (нав'язливі неадекватні переживання страхів конкретного змісту).

Положення про детермінанти та зміст моральних почуттів розкривається у низці наступних статей: «Якість життя» (якість задоволення матеріальних і культурних потреб), «Духовність» (індивідуальна вираженість у системі мотивів ідеальної потреби пізнання і соціальної потреби діяти «для інших»), «Мораль» (спосіб нормативної регуляції дій людини в суспільстві), «Совість» (здатність особи здійснювати моральний самоконтроль), «Сором» (результат усвідомлення людиною невідповідності вчинків вимогам моралі).

Практичні (практичні) почуття розглядаються у контексті статті «Задоволеність працюю» (емоційно-оцінне ставлення до виконуваної роботи). Естетичні почуття, детерміновані розумінням прекрасного, схарактеризовані шляхом посилання на зміст статей «Естетика» (вивчає сферу естетичного як специфічний прояв ціннісного ставлення людини до світу), «Естетичний розвиток» (розвиток здатності переживати різні явища дійсності як прекрасні). Інтелектуальні почуття як такі, що обумовлені пізнанням, розкрито за допомогою змісту статей «Пізнання» (вища форма віддзеркалення об'єктивної дійсності), «Інтелект» (сукупність всіх пізнавальних функцій індивіда), «Почуття гумору» (здатність людини помічати в явищах їх комічні сторони).

Питання «Поняття про темперамент» (тема «Темперамент») містить загальну характеристику цієї психічної властивості у трьох статтях «Темпера-

мент» (характеристика індивіда з боку його динамічних особливостей). Статті «Гіпократ» (вчення про змішення гуморальних компонентів), посилання на погляди І.Канга, статті «Ернст Кречмер» (вплив будови тіла на темперамент), «Конституція людини» (сукупність всіх морфологічних, фізіологічних і психічних особливостей організму), «Іван Петрович Павлов» (вплив типу вищої нервової діяльності на темперамент), «Борис Михайлович Теплов» (стійкі психічні відмінності), посилання на В.М. Русалова (визначення функціональних властивостей темпераменту) дають можливість отримати уявлення про складний процес пізнання темпераменту. У викладі цього питання застосовані статті «Сангвінік», «Холерик», «Флегматик», «Меланхолік», «Сензитивність» (підвищена чутливість людини до подій, які відбуваються з нею).

Питання «Фізіологічні основи темпераменту» ґрунтується на статтях «Нервова система» (сукупність нервових утворень в організмі, що об'єднує діяльність всіх органів і забезпечує функціонування організму як єдиного цілого), «Сила нервової системи» (функціональна витривалість, працездатність), «Рухливість» (здатність швидко реагувати на зміни в навколишньому середовищі), «Рухливість нервових процесів» (швидкість зміни збудження гальмуванням і навпаки), «Врівноваженість нервової системи» (відношення між абсолютними величинами властивостей збудливого і гальмівного нервових процесів).

Динамічні характеристики активності як одна із головних ознак прояву темпераменту відображені шляхом посилання на статті «Динамічність нервової системи», «Умовний рефлекс», «Лабільність» (швидкість, з якою фізіологічна система реагує на подразнення і повертається в початковий стан), «Активність» (стан нервової системи, що характеризує рівень її збудження і реактивності), «Активованість» (безумовно-рефлекторний баланс нервових процесів).

Питання «Роль темпераменту в трудовій і учбовій діяльності» розглянуто у контексті статей «Праця», «Учбова діяльність», «Спільна діяльність», «Сумісність груп». Наголошується важливість урахування темпераменту відповідно суб'єкт-суб'єктних та суб'єкт-об'єктних вимог діяльності.

Загальна характеристика таких властивостей темпераменту (питання «Властивості темпераменту»), як реактивність (мимовільність реакції), активність (енергійність реакції), пластичність (здатність до пристосування), ригідність (негнучкість поведінки), резистентність (здатність до опору несприятливим діям), темп реакції (швидкість здійснення відповіді на стимул) доповнюється статтями «Сензитивність», «Емоційність» (властивості людини, які характеризують зміст, якість і динаміку її емоцій і почуттів), «Ригідність» (нездатність коректувати програму діяльності відповідно до вимог ситуації), «Екстраверсія — інтроверсія» (переважна спрямованість або на зовнішні об'єкти, або на явища власного суб'єктивного світу).

У першому питанні «Поняття про характер» (тема «Характер») йдеться про стійкі психічні особливості людини (статті «Характер») і їх вивчення у психології (стаття «Характерологія»). Відмічається, що стійкі психічні особливості визначають типовий спосіб поведінки; що прояви характеру є комплексними утвореннями; що становлення характеру відбувається у соціальних групах.

До змісту першого питання надано зміст статей «Виховання» (планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку), «Самовиховання» (діяльність, направлена на можливо більш повну реалізацію людиною себе як особистості), «Ідеал моральний» (уявлення про зразкову людину, гідну наслідування), «Самоствердження» (прагнення до високої оцінки і самооцінки своєї особистості і викликана цим прагненням поведінка). Також наведені відомості про негативні моменти у процесі розвитку характеру (див. статті «Капризи дітей», «Негативізм», «Негативізм дитячий»).

У першому питанні схарактеризовано умови, які впливають на формування характеру (див. статті «Оцінка суспільна», «Контроль соціальний», «Група», «Взаємодії міжособистісні», «Роль», «Соціалізація»).

Історія питання про сутність характеру відображена у змісті статей «Теофраст», «Ернст Кречмер», «Карл-Густав Юнг», «Теодоль Рібо», «Петро Францевич Лесгафт», «Вільям Штерн», «Людвіг Клагес», «Вільгельм Райх», «Олександр Федорович Лазурський», «Еріх Фромм». Відомості про акцентуації характеру наведено посиланнями на К. Леонгарда (акцентуація як надмірне вираження рис характеру), А.Є.Личка (акцентуація як надмірне посилення рис характеру підлітка).

Зміст другого питання «Структура характеру» утворено статтями «Структура» (сукупність стійких зв'язків між компонентами об'єкту), «Ставлення особистості концепція» (психологічним осередком особистості є система її суб'єктивно оцінних, свідомо-вибіркових ставлень до дійсності), а також відомостями про структурні складові характеру: а) система ставлень до людей праці, речей, себе; б) вольові риси як основа управління своєю поведінкою. Також наголошується значення мотивації досягнення для становлення та розвитку характеру (див. «Досягнення мотив», «Досягнення мотивація», «Рівень домагань особистості», «Заздрість» (прояв мотивації досягнення, при якій переваги іншого сприймаються суб'єктом як загроза цінності «Я»).

У третьому питанні «Природа і прояв характеру» вказується на зв'язок темпераменту і характеру, наводяться відомості щодо понять «індивід», «індивідуальність» (див. відповідні статті), а також понять, в яких розкриваються деякі риси характеру (див. статті «Альтруїзм», «Гуманність», «Наполегливість», «Мужність», «Відповідальність», «Толерантність», «Працьовитість», «Спостережливість», «Упевненість у собі», «Честолюбство», «Авторитарність», «Імпульсивність», «Конформність», «Брехливість», «Псевдологія», «Нонконформізм», «Поленезалежність», «Тривожність», «Упертість», «Егоцентризм», «Егоїзм»).

На особливу увагу заслуговують відомості про поведінкові детермінанти характеру (див. статті «Вчинок», «Звичка», «Автоматизм», «Динамічний стереотип», «Вправа», «Наслідування»). Третє питання містить також інформацію про психічні механізми, які тим чи іншим чином впливають на розвиток характеру (див. статті «Ідентифікація», «Референтність», «Відображена суб'єктність», «Засвоєння», «Установка соціальна»).

Перше питання «Поняття про здібності» (тема «Здібності») містить посилання на статті «Здібності», «Схильності», зміст яких розглядається у контексті статті «Інтелект» (сукупність всіх пізнавальних функцій індивіда). Відмічається, що здібності виявляються у динаміці придбання знань; показ-

ником здібностей є час оволодіння. Зміст статті «Научаємість» відтворює сутнісні характеристики здібностей.

Використання статей «Тест» (стандартизоване психологічне випробування), «Тестування» (виконання стандартизованих питань і завдань), «Тести здібностей (обдарованості)» (призначені для оцінки можливостей індивіда в оволодінні знаннями, уміннями і навичками), «Тести досягнень» (призначені для оцінки рівня оволодіння учбовими знаннями і навичками), «Тести критерійно-орієнтовані» (визначення міри володіння знаннями, навичками розумових дій, які необхідні для виконання певних класів завдань), «Тести інтелекту» (призначені для виявлення розумового потенціалу індивіда), «Тести креативності» (сукупність методик для вивчення і оцінки творчих здібностей), які доповнюються відомостями про тести дії, письмові та усні тести, покликане зобразити загальну картину прояву здібностей.

Прояв здібностей схарактеризовано за допомогою статей «Творчість», «Нахнення», «Психологія творчості», «Психологія мистецтва», «Психологія сценічного мистецтва». Ідея рівня прояву здібностей відображена у статтях «Талант», «Обдарованість», «Обдарованість загальна», «Обдаровані діти», «Геніальність», а також у статті «Працьовитість», в якій наголошується діяльнісна природа здібностей. Якісні характеристики здібностей наведено у статтях «Здібності спеціальні», «Образотворчі здібності», «Музичні здібності», «Музичний слух». Традиційне для даної теми питання про співвідношення задатків і здібностей має посилання на зміст статей «Задатки», «Задатки здібностей», «Інтерес».

На нашу думку, зміст загальної психології може бути зображеним у руслі категорії суб'єкт-об'єктних відношень. Для створення майбутнім психологам вихідного професійного теоретичного концепту ми пропонуємо розгляд внутрішнього світу людини з погляду принципу *розгортання* суб'єктності в інтерактивних контактах зі «світом людей» і «світом предметів». Результатом такого «розгортання» є *досвід*, який змінює зміст суб'єктності. Змінена суб'єктність в подальших інтерактивних контактах повертається людині у вигляді нових придбань *досвіду*.

Для цього ми пропонуємо розгляд психічного (психічні процеси, стани та властивості) як основи саморегуляції у контексті запропонованої нами раніше структури психічної активності, яка у спрощеному вигляді може бути зображена у наступний спосіб: суб'єкт – Я-концепція – особистісний смисл – мотив – мета – дія – результат – винагорода – суб'єкт [2].

Наведене узгоджується з дихотомією *інтеріоризація-екстеріоризація* (Л.С.Виготський), принципом єдності свідомості і діяльності (С.Л.Рубінштейн). *Інтеційне*, що базується на інстинктах, природжених рефлексах, і яке «динамізується» властивостями нервової системи, виступає на ранніх етапах онтогенезу як вихідна психологічна умова *переживання* свого існування і недиференційованого прагнення до *асиміляції* елементів з навколишнього простору. Значущість елементів середовища виявляється в їх об'єктивних функціях в життєдіяльності суб'єкта і є смисловими утвореннями [4].

У найзагальнішому виразі психічний розвиток і, отже, психічне можна зобразити як безперервний (динамічний) процес перетворення інтенційного (власне суб'єктного) на структуроване психічне утворення – внутрішній світ, основним елементом якого є сам суб'єкт життя – людина.

Список використаних джерел

1. Психічні стани та психічні властивості: програмн. довідн. / уклад. Л.К.Велитченко. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2011. – 292 с.
2. Велитченко Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу / Л.К.Велитченко. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2005. – 355 с.
3. Велитченко Л.К. Програмний довідник із загальної психології для студентів-психологів / Л.К.Велитченко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського: Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. № 5-6. – С. 14-20.
4. Субботский Е.В. Изучение у ребенка смысловых образований /Е.В. Субботский // Вестн. Моск. ун-та. – Серия 14. Психология. – 1977. - №1. – С. 62-72.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

УДК 378.1

Коростіянець Т.П.

Статтю присвячено проблемам індивідуалізації освіти, зокрема, індивідуальним освітнім траєкторіям професійної підготовки майбутніх учителів у процесі навчання у ВНЗ. Розглянуто різні тлумачення індивідуалізації сучасної освіти в педагогічному співтоваристві.

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальність, індивідуалізація навчання студентів.

Стаття посвячена проблемі індивідуалізації навчання, в частині, індивідуальним освітнім траєкторіям професійної підготовки майбутніх учителів у процесі навчання у ВНЗ. Розглянуто різні тлумачення індивідуалізації сучасної освіти в педагогічному співтоваристві.

Ключевые слова: индивидуальная образовательная траектория, индивидуальность. Индивидуализация обучения студентов.

The article is devoted to the problem of individualization of learning, in particular, the individual educational trajectories of professional preparation of future teachers in the process of learning in the BIS. The different interpretation of individualization of modern education in the educational community.

Keywords: individual education trajectory, individuality. Individualization of studies of students.

Актуальність проблеми впливає з того, що у сучасній соціокультурній ситуації при наймі претендента на роботу враховуються всі пройдені курси, що відбиті в професійному резюме. Це зводить в ранг необхідності можливість